

Wyrok z dnia 17 października 2006 r.

II UK 77/06

Zasadą jest egzekwowanie należności od dłużników alimentacyjnych (art. 13 i 14 ustawy z dnia 18 lipca 1974 r. o funduszu alimentacyjnym, jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 45, poz. 200 ze zm.), natomiast umorzenie należności na podstawie art. 17 tej ustawy może nastąpić tylko w szczególnie uzasadnionych wypadkach.

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Beata Gudowska.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 17 października 2006 r. sprawy z wniosku Henryka K. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w S. o umorzenie należności z funduszu alimentacyjnego, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie z dnia 23 listopada 2005 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e

Decyzją z dnia 15 października 2002 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w S. odmówił wnioskodawcy Henrykowi K. umorzenia należności z tytułu wypłaty świadczeń z funduszu alimentacyjnego. Odwołanie od tej decyzji zostało oddalone wyrokiem Sądu Rejonowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie z dnia 10 maja 2005 r. [...]. Sąd ustalił, że od 1992 r. zostały przyznane i były wypłacane świadczenia z funduszu alimentacyjnego na rzecz córek wnioskodawcy Moniki i Agnieszki wobec bezskuteczności egzekucji zasądzonych wyrokiem na ich rzecz alimentów. Wnioskodawca spłacał zadłużenie na rzecz funduszu w niewielkich kwotach. Od 30 września 1999 r. przebywał z przerwami w zakładach karnych i po odbyciu części ostatniej kary został zwolniony w dniu 15 marca 2004 r. Obecnie zadłużenie wobec funduszu alimentacyjnego wynosi 54.552,79 zł. Wnioskodawca jest z

zawodu monterem aparatury radiowo-telewizyjnej morskiej. Nie pracował nigdy w swoim zawodzie. W przerwach między odbywaniem kary pracował dorywczo. Obecnie ma 49 lat, jest zdrowy i sprawny fizycznie. Wniosek o umorzenie zadłużenia oparty jest na podstawie art. 17 ustawy z dnia 18 lipca 1974 r. o funduszu alimentacyjnym (jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 45, poz. 200 ze zm.), który stanowi, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych może w szczególnie uzasadnionych wypadkach umorzyć należności funduszu alimentacyjnego od osób zobowiązanych do alimentów oraz od osób, które bezpodstawnie pobrały świadczenia z tego tytułu. W ocenie Sądu przez szczególnie uzasadnione wypadki należy rozumieć pewne wyjątkowe, nietypowe okoliczności. Okoliczności takie w sprawie nie zachodzą. Umorzenia należności nie uzasadnia trudna sytuacja finansowa - brak stałej pracy i niewielkie dochody. Zła kondycja finansowa jest bowiem cechą większości zobowiązanych, za których świadczenia wypłaca fundusz alimentacyjny. Umorzenie należności z tej przyczyny czyniłoby martwą regulację o obowiązku zwrotu organowi rentowemu świadczeń wypłacanych z funduszu. Sytuacja życiowa zobowiązanego mogłaby powodować umorzenie należności tylko w wypadku, gdyby była wyjątkowa, w sposób istotny różniąca się od sytuacji innych zobowiązanych. Okolicznością uzasadniającą umorzenie nie jest fakt przebywania wnioskodawcy w zakładzie karnym. Kara pozbawienia wolności była bowiem konsekwencją popełniania przez niego przestępstw.

Po rozpoznaniu apelacji wnioskodawcy od tego wyroku Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie oddalił apelację. Ustosunkowując się do zarzutu wnioskodawcy, że jest bezrobotny i nie ma środków na spłatę zadłużenia Sąd Okręgowy stwierdził, że istnienie obowiązku spłaty zadłużenia nie ma wpływu na sytuację finansową rodziny wnioskodawcy. Aktualnie wnioskodawca nie pracuje i nie jest zajęte jego wynagrodzenie ani inne mienie. Gdyby zadłużenie wnioskodawcy uległo umorzeniu jego sytuacja uległaby poprawie, ale w przypadku, gdyby nie podjął zatrudnienia, sytuacja jego rodziny nie uległaby zmianie. Natomiast sytuacja wierzyciela zmieniłaby się o tyle, że w przyszłości nie mógłby egzekwować zadłużenia, nawet gdyby sytuacja materialna wnioskodawcy uległa poprawie. Wnioskodawca jest człowiekiem stosunkowo młodym, wykonywał wiele zawodów i przy należytych staraniach może uzyskać stałą pracę. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odzyska chociaż część wyłożonych za wnioskodawcę środków na utrzymanie dzieci.

Od tego wyroku wnioskodawca wniósł skargę kasacyjną, którą oparł na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 17 ustawy z dnia 18 lipca 1974 r. o funduszu alimentacyjnym, „polegającą na przyjęciu, iż nie zachodzi szczególnie uzasadniony wypadek pozwalający na umorzenie w stosunku do skarżącego należności funduszu alimentacyjnego”. W uzasadnieniu skargi podniósł, że najistotniejsze znaczenie ma sytuacja zobowiązanego w kontekście uwarunkowań rodzinnych i finansowych. Skoro wnioskodawca pozostaje bez pracy, utrzymuje się z prac dorywczych, pozostaje faktycznie na utrzymaniu żony, która dodatkowo utrzymuje dwoje dzieci, odmowa umorzenia należności znajdzie odbicie nie tyle w sytuacji finansowej i rodzinnej zobowiązanego, co wywrze bezpośredni skutek w sferze dotyczącej jego najbliższych. „Trudno stwierdzić, jakie musiałyby wystąpić okoliczności, które Sądy obu instancji uznałyby za szczególnie uzasadniony wypadek. Nie sposób zgodzić się z Sądem II instancji, iż szczególnie uzasadniony wypadek to wypadek zupełnie wyjątkowy, albowiem w takim wypadku hipoteza przepisu art. 17 ustawy o funduszu alimentacyjnym nie byłaby realizowana nigdy. Właśnie fakt umieszczenia takiego zapisu w przepisie prawa dotyczącym świadczeń alimentacyjnych nakazuje w pierwszej kolejności uwzględniać przy wykładni tego przepisu przede wszystkim sytuację materialną. Skarżący przebywał w zakładach karnych, nie był w stanie w tym okresie czasu realizować swoich zobowiązań; po wyjściu z zakładu karnego podjął starania o ustabilizowaniu swojej sytuacji życiowej i te właśnie okoliczności czynią jego wypadek szczególnie uzasadnionym”. W związku z tymi zarzutami skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i uwzględnienie odwołania, ewentualnie o uchylenie obu wyroków i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.:

Zaskarżona decyzja została wydana na podstawie art. 17 ustawy z dnia 18 lipca 1974 r. o funduszu alimentacyjnym. Ustawa ta utraciła moc z dniem 1 maja 2004 r. po wejściu w życie ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992). Mocą tej ustawy zlikwidowany został fundusz alimentacyjny, a świadczenia z tego funduszu zostały zastąpione innego rodzaju świadczeniami. Likwidacja funduszu objęła egzekwowanie przez likwidatora zaległych należności, przy czym przepis art. 68 ust. 1 ustawy z dnia

1 maja 2004 r. pozwalał mu w szczególnie uzasadnionych przypadkach na umorzenie tych należności. Według zasad dotychczasowych sprawy o świadczenia z funduszu alimentacyjnego, w tym również sprawy, w których wydano decyzję na podstawie art. 17 ustawy o funduszu alimentacyjnym, należały z mocy art. 477⁸ § 2 pkt 6 k.p.c. do właściwości sądów rejonowych. Po zmianie stanu prawnego sprawy o roszczenia likwidatora funduszu, między innymi w stosunku do dłużników funduszu, przestały być sprawami o świadczenia z funduszu alimentacyjnego. W związku z tym do ich rozpoznania właściwy jest sąd okręgowy, który na podstawie art. 477⁸ § 1 k.p.c. rozpoznaje wszystkie sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych za wyjątkiem zastrzeżonych do właściwości sądów rejonowych. Zastosowanie powołanych przepisów nasywało wątpliwości, które rozstrzygnął Sąd Najwyższy uchwałą z dnia 12 lipca 2005 r., II UZP 6/05 (OSNP 2006 nr 1-2, poz. 20). Stwierdził w niej, że sprawy dotyczące umorzenia należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego od osób zobowiązanych do alimentów oraz od osób, które bezpodstawnie pobrały świadczenia z funduszu (art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych) są sprawami z zakresu ubezpieczeń społecznych, do rozpoznania których właściwy jest sąd okręgowy. Uchwała ta nie ma zastosowania w niniejszej sprawie, gdyż decyzja została wydana w stanie prawnym obowiązującym przed omawianą zmianą, a jej podstawą prawną nie jest przepis art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych, którego dotyczy powołana uchwała, lecz przepis art. 17 ustawy o funduszu alimentacyjnym. Właściwym do rozpoznania tej sprawy, jako sprawy o świadczenia z funduszu alimentacyjnego, był w pierwszej instancji sąd rejonowy na podstawie art. 477⁸ § 2 pkt 6 k.p.c. Postępowanie nie jest więc dotknięte nieważnością z mocy art. 379 pkt 6 k.p.c., która to kwestia nie była zresztą w skardze kasacyjnej podnoszona. Zarzuty skargi podlegają zatem merytorycznemu rozpoznaniu w świetle przepisów ustawy o funduszu alimentacyjnym.

Fundusz alimentacyjny powstał w celu zapewnienia środków utrzymania osobom uprawnionym do alimentów, które nie mogą wyegzekwować tych świadczeń od osoby zobowiązanej do łożenia na ich utrzymanie. Zgodnie z art. 4 ust. 1 ustawy z 18 lipca 1974 r. świadczenia funduszu przysługują tylko tym osobom, na rzecz których alimenty zostały ustalone orzeczeniem sądu, a egzekucja tych alimentów okazała się bezskuteczna całkowicie lub częściowo. Fundusz alimentacyjny uruchamiany jest więc wówczas, gdy dłużnik alimentacyjny nie osiąga dochodów ani nie posiada majątku, z którego mogłaby być prowadzona egzekucja alimentów. Przyznanie świadczeń z funduszu alimentacyjnego nie zwalnia dłużnika z jego zobowiązań. Zakład

Ubezpieczeń Społecznych pokrywa bieżące świadczenia na rzecz osób, których sytuacja nie pozwala na oczekiwanie do czasu, gdy dłużnik stanie się wypłacalny, i przejmuje wierzytelność osób uprawnionych w stosunku do dłużnika alimentacyjnego. Zgodnie z art. 13 i 14 ustawy z 18 lipca 1974 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych prowadzi egzekucję przeciwko dłużnikowi aż do pełnego pokrycia należności tego funduszu. Przepis art. 17 ustawy z 18 lipca 1974 r. stanowi, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych może w szczególnie uzasadnionych wypadkach umorzyć należności funduszu alimentacyjnego od osób zobowiązanych do alimentów oraz od osób, które bezpodstawnie pobrały świadczenia z tego funduszu. Określenie „w szczególnie uzasadnionych wypadkach” oznacza, że zasadą jest egzekwowanie należności od dłużników alimentacyjnych, natomiast umorzenie należności może nastąpić wyjątkowo tylko w sytuacjach szczególnych. Brak stałych dochodów i związana z tym trudna sytuacja materialna, na którą wnioskodawca powołuje się w skardze, jest okolicznością dotyczącą wszystkich dłużników alimentacyjnych, gdyż uruchomienie funduszu alimentacyjnego następuje tylko wówczas, gdy dłużnik nie ma majątku ani dochodów podlegających egzekucji. Nie jest to więc szczególna okoliczność w rozumieniu omawianego przepisu. Nie są także takimi okolicznościami przyczyny braku dochodów leżące po stronie dłużnika i przez niego zawinione. Taką przyczyną jest odbywanie przez wnioskodawcę kary pozbawienia wolności, będące następstwem popełniania przez niego przestępstw. Tego rodzaju postępowanie nie może być premiiwane zwolnieniem z długu. W skardze wnioskodawca podaje wprost, że okolicznością uzasadniającą wniosek o umorzenie należności jest chęć ustabilizowania sytuacji życiowej własnej i jego rodziny. Skoro wnioskodawcy zależy na osiągnięciu dochodów nieobciążonych obowiązkiem spłacania długów, jego zamiar może być realizowany tylko z pokrzywdzeniem wierzycieli. Nie jest to okoliczność uzasadniająca zastosowanie art. 17 ustawy z 18 lipca 1974 r., zatem zarzut naruszenia tego przepisu okazał się pozbawiony podstaw.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną jako nieuzasadnioną.

=====